

Att skydda innovationer och affärsidéer – del 3. Upphovsrätt kallas den rätt som skaparen av ett "litterärt eller konstnärligt verk" får till resultatet av sitt arbete. I media aktualiseras frågor om upphovsrätt ofta kring laglig eller olaglig nedladdning av upphovsrättsligt skyddade verk, som film eller musik. Upphovsrätt kan dock ge skydd åt mycket annat, som en bok, ett datorprogram, ett fotografi, en powerpointpresentation, en manual eller en ficklampa. Många företag i säkerhetsbranschen skapar och använder regelbundet lösningar eller verktyg som kan omfattas av upphovsrätt – men vet inte alltid om det.

Upphovsrätt

► ett formlöst skydd för innovationer - men inte vilka som helst

Upphovsrätt regleras i Sverige av lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (URL). Det upphovsrättsliga skyddet uppkommer automatiskt och formlöst, helt utan registrering eller ansökan.

Detta innebär att det kan vara svårt att på förhand avgöra om ett objekt eller en skapelse skyddas av upphovsrätt, det vill säga om det uppfyller kraven för att utgöra ett "verk". Avgörande för denna bedömning är, enligt senaste praxis från EU-domstolen, att upphovsrätt (*copyright*) skyddar resultat från en egen intellektuell skapelse ("*own intellectual creation*").

Förenklat kan man säga att upphovsrätt förutsätter att ett verk måste ha viss originalitet och särprägel. Som hjälpregel används ibland det så kallade dubbelskapandekriteriet, alltså att verket ska vara så unikt att två personer inte skulle kunna ha skapat något likadant oberoende av varandra. Det är tämligen självklart att musik, filmer, böcker, TV-produktioner och fotografier normalt uppfyller de här kriterierna och att sådana kreaturer därmed normalt omfattas av upphovsrätt.

ETT VERK BEHÖVER dock inte vara vackert eller fylla en viss funktion för att skyddas enligt URL. Upphovsrätt kan exempelvis även avse så kallad brukskonst, alltså formgivning av funktionella och vardagliga objekt. Som exempel på brukskonst kan nämnas Högsta domstolens dom i NJA 2009 s. 159, där HD slog fast att vissa ficklampor, Mini MagLite, som tillverkats av det amerikanska företaget Mag Instruments Inc omfattades av upphovsrätt.

Bakgrunden var att IKEA hade sålt ficklampor som Mag menade var alltför lika Mini MagLite och att IKEA därigenom begått intrång i Mags ekonomiska rättigheter. Högsta domstolen konstaterade att detta var ett "gränsfall" men att Mini MagLites design sammantaget var tillräckligt

originell och nyskapande för att omfattas av upphovsrätt. Högsta domstolens dom är ett exempel på att det generellt ställs ganska låga krav i svensk rätt för att en formgivning ska omfattas av upphovsrätt.

Vad som helst skyddas dock inte av upphovsrätt. I ett färskt avgörande från Svea hovrätt, RH 2012:44, påstods att vissa *dokument*, bland annat adressförteckningar, arbets-scheman och avtal som hade använts i affärsverksamhet, skulle omfattas av upphovsrätt. Hovrätten, som visserligen endast gjorde en preliminär bedömning enligt reglerna om så kallad intrångsundersökning (56a § URL), slog dock fast att de åberopade dokumenten saknade den "individuella särprägel" som krävs för upphovsrätt.

UPPHOVSRÄTT MEDFÖR TVÅ huvudsakliga rättigheter, nämligen *de ekonomiska rättigheterna* och *den ideella rätten*. De ekonomiska rättigheterna innebär att upphovsmannen har ensamrätt att *dels* tillåta eller förbjuda mångfaldigande (kopiering) av verken, *dels* bestämma över hur verken ska framföras, spridas och visas för allmänheten. Sådana åtgärder kallas ibland upphovsrättsliga förfoganden.

Det är mycket vanligt att de ekonomiska rättigheterna helt eller delvis överläts - till exempel från en låtskrivare till ett skivbolag - eller upplåts genom licens till tredje man. Det bör också noteras att det finns flera undantag från upphovsmannens ekonomiska rättigheter och ensamrätt, exempelvis avseende användning av verk i undervisningsverksamhet, kopiering för privat bruk, citaträtt och liknande.

Den ideella rätten innebär att skaparen av ett verk har rätt att bli namngiven som upphovsman när ett verk utnyttjas, samt motsätta sig att verket förändras eller görs tillgängligt på ett sådant sätt att det till exempel kränker upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende. De ideella rättigheterna kan inte överlåtas eller licensieras men kan normalt eftergivnas av upphovsmannen.

”
Upphovsrätt är ett formskydd och inte ett idéskydd...

Ett omtalat exempel är att TV4 ansågs ha brutit mot filmregissörers ideella rätt genom att, utan tillstånd, bryta en film för reklamavbrott (NJA 2008 s. 309). Avbrottet i filmen ansågs alltså vara en otillåten förändring av filmregissörernas upphovsrättsliga verk och utgjorde därför ett brott mot den ideella rätten.

NÄR EN ARBETSTAGARE skapar eller framställer något inom ramen för sin anställning uppkommer frågan om vem verket tillhör; arbetstagaren eller arbetsgivaren? Den grundläggande principen är att det är den fysiska person som skapat verket, alltså arbetstagaren, som blir innehavare av upphovsrätten till det som skapats inom ramen för sitt arbete. Arbetsgivare bör därför se till att anställningsavtalet innehåller en uttrycklig överlåtelse av upphovsrätten till allt som den anställde skapar inom ramen för sin anställning.

Sådana generella bestämmelser finns ibland i kollektivavtal men frågan bör noggrant undersökas av alla företag med anställda som utför kreativt eller skapande arbete. Om en korrekt reglering saknas i anställningsavtalet kan arbetsgivaren i vissa fall ändå få rätt att nyttja det skapade verket i den egna verksamheten men de ekonomiska rättigheterna till verket tillfaller som huvudregeln den anställde.

För datorprogram som en arbetstagare skapar gäller särskilda regler, som innebär att upphovsrätten automatiskt övergår till arbetsgivaren (40a § URL).

Som vi tidigare skrivit om i Skydd & Säkerhet (nr 4 och 5/2012) gäller inte den här regeln för konsulter, vilket innebär att konsultavtal alltid bör innehålla en överlåtelseklausul för upphovsrätt som skapas inom ramen för uppdraget, särskilt när det gäller just programmering av datorprogram.

DET UPPHOVSRÄTTLIGA SKYDDET gäller så länge uphovsmannen lever och i 70 år efter uphovsmannens dödsår. Det kan alltså vara fråga om mycket lång skyddstid. När uphovsmannen dör övergår rätten till de efterlevande. Om uphovsmannen är okänd gäller skyddet i 70 år från verkets offentliggörande.

För företag i säkerhetsbranschen är det sammanfattningsvis viktigt att identifiera och tillvarata de olika "verk" som skapas i verksamheten och att ha processer för att bevara de ekonomiska rättigheter som upphovsrätten innebär.

Det är särskilt viktigt att se över alla avtal med anställda, konsulter och andra som kan komma att skapa upphovsrättsligt skyddade verk, inom ramen för sin relation med företaget - så att rättigheterna till det som framställts inom verksamheten också blir kvar i företaget. Dessa frågor är vidare av central betydelse när det gäller avtal om licensiering av mjukvara eller inköp av programmeringstjänster eller andra IT-tjänster där mjukvara ska utvecklas. I sådana avtal krävs en mycket noggrann och tydlig överlåtelse av upphovsrätten till mjukvaran för att säkerställa att rättigheterna övergår från konsulten eller leverantören till företaget.

EN VIKTIG AVGRÄNSNING av det upphovsrättsliga skyddet är slutligen att upphovsrätt är ett formskydd och inte ett idéskydd. Det är alltså inte möjligt att skydda en affärsidé genom upphovsrätt, utan det är bara gestaltningen av affärsidén som kan bli föremål för skydd. I många fall söker företag just idéskydd för en innovation, det vill säga att man ensamt vill kunna utnyttja en ny affärsidé eller principerna för ett nytt koncept. I sådana fall bör företaget undersöka möjligheterna till patentskydd snarare än att förlita sig på upphovsrätt. ●

DANIEL SVENSSON LUNDQVIST

är advokat och arbetar i Advokatfirman Delphis TMT-grupp. Daniel biträder svenska och internationella klienter i frågor om IT-rätt, integritetsskydd, outsourcing och kommersiell avtalsrätt.

SOFIA KARLSSON

är jur.kand. och biträdande jurist i Advokatfirman Delphis TMT-grupp. Sofia arbetar främst med rådgivning kring IT- och immaterialrättsliga frågor, kommersiella avtal och företagsförvärv.